

EESTI VABARIIGI PÕHISEADUSE ASSAMBLEE

KAHEKÜMNE KOLMAS I S T U N G

17. JAANUAR 1992

Juhataja: Tere hommikust, lugupeetud kolleegid! Võtkem sisse oma kohad istungisaalis ja viime läbi kohaloleku kontrolli. Palun, kohaloleku kontroll. Kohal on 26. Eilsel istungil esitas härra Runnek ühe taotluse ja juhatus lubas, et peab nõu ja teatab järgmisel istungil, kuidas lahendada seda küsimust, mille härra Runnel tõstatas. Juhatusel on ettepanek, et taotleda Ülemnõukogu juhatuselt päevarahade kahekordistamist. Assamblee juhatus on veendunud, et Ülemnõukogu juhatus meie taotluse ka rahuldab. Härra Runnel, kas sellega on teie ettepanek läbi vaadatud? Täna.

Me alustame oma tööd nendest küsimustest, mis jäid meil pooleli eilsel istungil. Me lahendasime ära küsimuse, mis puudutas Riigikogu kvoorumi nõuet, ja meie töö jäi pooleli hääletusreeglite juures. Ma palun pulti proua Liia Hänni selgitamiseks neid probleeme, mis on seotud kvoorumi ja hääletusreeglitega, ja me püüame ka selles osas kujundada oma seisukoha.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid! Paljudes kirjades on väljendatud muret selle üle, et väike kvoorum koos võimalusega võtta Riigikogu otsused vastu poolthäälteenamusega võib viia selleni, et Riigikogu otsuseid langetavad ainult üksikud saadikud, mistõttu need otsused on juhuslikud. Selline mure on põhjendatud, sest seadusandliku protsessi kvaliteet ja juhuslikkuse vältimine on kahtlemata põhiseaduse üks ülesandeid. Teine küsimus on see, milliseid põhiseaduslikke garantiisid on selleks vaja, et eesmärki saavutada. Kas selleks on ainult kvoorum ja hääletusreeglite muutmine või tuleb meil leida teistsuguseid põhiseaduslikke meetmeid. Me otsustasime eile, et me Riigikogu kvoorumi nõuet praegu põhiseaduses muutma ei hakka, küll aga tuleks sisse seada norm, et kuni Riigikogu kodu- ja

töökorra seaduse vastuvõtmiseni oleks kvoorum pool Riigikogu koosseisust. See tagaks seadusandluse stabiilsuse vähemalt selle hetkeni, kui Riigikogu töökorraldus on seadusega täpselt sätestatud.

Praegu tuleks meil kontsentreerida oma tähelepanu §-le 66, mis määrab selle, kuidas võetakse vastu Riigikogu aktid. Norm ütleb, et nad võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui põhiseaduses ei ole sätestatud teisiti. Samuti ütleb §66, mida tähendab poolthäälteenamus, ja loetleb kõik teised häälteenamused, mida põhiseaduse paragrahvid sisaldavad. Laekunud kirjades on tehtud märkusi §66 1.lõike suhtes. Nimelt tehakse ettepanek seda nõuet täpsustada, öelda, kui suur on see miinimumhäälteenamus, millega üldse seadusi ja Riigikogu otsuseid saab vastu võtta. Tehakse konkreetne ettepanek, et see võiks olla näiteks pool kohalolnud saadikutest. Teine ettepanek on, et varem Riigikogu poolt vastuvõetud akte saab täpsustada, neid peatada või tühistada võrdse või suurema poolthäälte puhul, kui see oli antud aktide vastuvõtmisel. Mitmed kommunistliku partei organisatsioonid teevad ettepaneku, et Riigikogu otsused, aktid võetakse vastu koosseisu enamusega, s.t. et otsuse saatuse määrab 51 häält. Eksperdid on olnud arvamusel, et meil ei pruugiks praegu hääletusreegleid muutama hakata, see võib jääda üldise normina, kuid tingimata tuleks põhiseaduses anda nende seaduste loetelu, millele on vaja põhiseaduslikku kaitset suurema häälteenamuse näol. Samuti on praegu arutluse all olnud teine võimalus seadusandliku protsessi stabiilsuse kaitseks. See on teatud seaduseelnõude algatamiseks tugevam filter kui praegu seadusandliku algatuse õiguse osas. Teatavasti saab praegu seadusandliku algatusega esineda ka üks Riigikogu liige, Riigikogu komisjon, saadikurühm või valitsus. Eile näiteks oli meil tõsise arutluse all, kas mitte riigikaitset puudutavate seaduste korral anda seadusandliku algatuse õigus siiski ainult valitsusele ja kahele Riigikogu komisjonile, et garanteerida seda, et riigikaitset puudutavates küsimustes ei langetataks juhuslikke otsuseid. Kokkuvõttes võib öelda, et seadusandlust saab stabiliseerida väga mitmeid mooduseid kasutades, nii

eelfiltrit kui ka seda, et põhiseadus sätestab teatud kindlad hääleenamuse normid kindlatele seadustele, mis vajavad põhiseaduse kaitset. Seetõttu ei oleks praegu mõistlik langetada otsust §66 suhtes, suurendades hääleenamust Riigikogu aktide vastuvõtmiseks. Küll aga võib rahva poolt tehtud ettepanekute kohta öelda, et neis sisalduv mure seadusandluse stabiilsuse pärast on igati põhjendatud, ja see on sundinud meid praegu otsima lahendeid, mis viiks selleni, et me lõpuks põhiseaduses ka seadusandluse stabiilsuse ja kvaliteedi garanteeriksime. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Kas proua Hännile on küsimusi? Ei ole. Kas assambleeliikmetest soovib keegi sõna? Ei soovi. Me kuulasime ära redaktsioonitoimkonna seisukoha, et §-s 66 fikseeritud hääletusreegleid poleks vaja muuta. Me võtsime eile vastu otsuse, leevendamaks seda vastuolu, mis on tekkinud §66 ja paljude kodanike arvamuste vahel, et juhuslike otsuste vastuvõtmine peaks olema enam takistatud just sel teel, et oleks suurema kvoorumi nõue ja et hääletusreeglid näeksid ette suurema hääleenamuse. Kas sellest piisab või on meil vaja §66 teha siiski teatavaid muudatusi? Me saame hääletusele panna küsimuse sellest, kas me asume §66 muutma või mitte. Kes on selle poolt, et viia sisse §66 kõrgemad poolthääleenamuse reeglid kui need praegu kirjas on? Hääletame. Poolt 3, vastu 23. Ettepanek ei leidnud toetust. Sellega me oleme 1.päevakorrapunkti ammendanud ja jätkame tööd 2.päevakorrapunktis. Ma palun kõnetooli nn. 16. peatüki teematoimkonna esimehe härra Kalle Jürgensoni, palun.

K.Jürgenson: Lugupeetud assambleeliikmed, lugupeetud juhataja! Teile välja jagatud 16.peatüki "Põhiseaduse rakendamine" variant on edasiarendus nendest mõtetest, mis eelmine kord selle peatüki käsitlemisel sai teile ette kantud. Siin on lähtutud kahest põhimõttest. Kõigepealt see konkreetne skeem on lahti kirjutatud praegu veel põhiseaduse eelnõus fikseeritud juhu jaoks, kus riigivanem valitakse Riigikogu poolt. Teiseks on siin lahti kirjutatud põhiseaduse rakendamine vastavalt erinevate riiklike institutsioonide rakendamisele alates põhiseaduse vastuvõtmisest rahvahääletusel. Ja §-s 155 ongi fikseeritud (ma

loodan, et natuke paremas sõnastuses) põhiseaduse rahvahääletusel vastuvõtmine.

Edasi põhiseaduse vastuvõtmise hetkest jõustuksid peatükid ja paragrahvid, mis käsitlevad põhiseaduse üldnorme ja Riigikogu valimisi. Need oleksid I, II ja III peatükk ning §-d 52, 53 ja 78, 93, 112, 136, 144 ja 145. Nii on fikseeritud ka §-s 156 16.peatüki eelnõus.

Pärast seda, kui need põhiseaduse osad on jõustunud ja käivitatud, on võimalik minna Riigikogu valimistele. Järgmine etapp algaks hetkest, kui Riigikogu kokku astub. §-s 157 on üldsõnaliselt fikseeritud Riigikogu valimisteks vajalikud ajalised piirid ja tingimused., Need lõigud, mis puudutavad konkreetset valimisseadust, võivad (nagu ma eelmine kord juba toonitasin) muutuda, kuid praegu on nad siin veel sees. Selles paragrahvis on ka kaks alternatiivi, esimene neist on 1.lõigu lõpus, kus on kaks võimalust - valimised kuulutab välja vabariigi Ülemnõukogu 10 päeva jooksul peale põhiseaduse vastuvõtmist või alternatiivina 60 päeva ehk siis 2 kuu jooksul. Sellest sõltub valimiste toimumine. See küsimus on seoses Assamblee töö pikenemisega jäänud veelgi enam küsimärgi alla, kui ta enne oli. Ilmselt selles küsimuses tuleb meil ka kunagi otsus vastu võtta, ma ei tea, kas seda on võimalik teha kohe täna.

Teine alternatiiv on viimases lõigus, ja nagu Lauri Vahtre eile õigesti märkis, on see küsimus seotud väliseestlas- tega. Lühidalt, põhitekst sätestab, et valimisnimekirjad koostatakse, tuginedes Eesti Vabariigi kodakondsusele, alternatiiv lisab, et valimisnimekirjadesse on võimalik kanda ainult Eesti Vabariigi territooriumil alaliselt elavad Eesti Vabariigi kodanikud. Seda põhimõttelist küsimust on võimalik täna arutada ja ka oma seisukoht läbi hääletada.

Edasi, §-s 158 on fikseeritud olukord, kus pärast Riigikogu kokkukutsumist lõpevad Eesti Vabariigi Ülemnõukogu volitused. See on täiesti loomulik. Konkreetsetes sõnastuses on välja pakutud skeem, kus Riigikogu esimese koosseisu kutsuks kokku ja Riigikogu tegevust kuni Riigikogu juhataja valimiseni juhiks valimistoimkonna esimees. See on klassikaline juba kasutatud skeem, ja ei pruugi selliseks muidugi jääda. Võimalik

on määrata ka teisi isikuid, kes selle esimese koosseisu kokku kutsuvad. Riigikogu kokkuastumise hetkest jõustuvad põhiseaduse need peatükid, mis käsitlevad eelkõige Riigikogu tervikuna, s.o. 4.peatükk ja peatükid 7-10. Need oleksid seadusandlus, rahandus ja riigieelarve, välissuhted ja välislepingud ning riigikaitse. Need on põhimõtteliselt siis Riigikogu tööd puudutavad või Riigikogu töö aluseks olevad peatükid. Samuti 15.peatükk "Põhiseaduse muutmine". Samuti oleks sellest hetkest vaja jõustuda ka §-d 72 ja 73, mis käsitlevad riigivanema valimist.

Kui Asswamblee otsustab ümber või läheb see küsimus arutamisele Ülemnõukogusse või kui see asi antakse rahvale otsustada ja muutused tulevad riigivanema valimise korras ja valimine läheb otseseks, siis nimetatud paragrahvid 72 ja 73 peaksid jõustuma koheselt koos üldnormidega ja Riigikogu valimistega. Samuti tuleks ilmselt lisaparagrahvina lahti kirjutada tingimused riigivanema valimiseks. Muudatused sel juhul ei oleks suured ja seepärast ma saan nad siin ära mainida, tuginedes sellele skeemile, mis siin on esitatud.

Järgmine paragrahv puudutab juba eile teie poolt hääletatud kvoorumis küsimust ja sellel ma pikemalt ei peatuks. Edasi pärast riigivanema valimise tulemuste selgumist ja riigivanema ametisse asumist jõustuks täies mahus 5.peatükk, mis käsitleb riigivanemat, ning §-d 81, 82, mis juba määravad valitsuse moodustamise mehhanismid Riigikogu poolt.

Järgnevalt oleks uue valitsuse moodustamine. Nagu Riigikogu ja Ülemnõukogu puhul põhiseadusliku valitsuse ametisse nimetamise hetkest riigivanema poolt lõpetaks viimane Ülemnõukogu poolt ametisse pandud valitsuse volitused ning sellest hetkest jõustuks täielikult peatükk nr.6, mis käsitleb valitsust.

§-s 162 on antud tingimused kõrgemate riigiametnike nimetamiseks Riigikogu poolt ja nende kandidaatide esitamiseks riigivanema poolt. Siin konkreetnes skeemis peab riigivanem tegema ettepaneku 30 päeva jooksul Riigikogu kokkuastumisest arvates.

Järgnevalt, kui kõrgemad riigiametnikud - Eesti Panga nõukogu esimees, riigikontrolör, õiguskantsler ja kaitsevõe juhataja - on ametisse nimetatud, jõustuksid täielikult peatükid

11-14. Need oleksid riigikontroll, õiguskantsler, kohus ja kohalik omavalitsus. Põhimõtteliselt on võimalik ka, et mõnede peatükkide jõustumine (näiteks kohus ja kohalik omavalitsus) jääks edaspidiseks Riigikogu pädevusse. Seal on ilmselt vajalik mingite seadusandlike aktide vastuvõtmine või vähemalt ta võib olla sellest sõltuvuses. Siin võib otsustada Assamblee nii ja teisiti.

§-s 164 oleksid fikseeritud needsamad piirangud, mis eelmine kord arutluse all olid ja mida me ka hääletasime. Siin on küsimust natuke teisiti sõnastatud ja selle paragrahvi alusel saab põhimõtteliselt püstitada nimetatud küsimuse neljas erinevas osas, kusjuures me võime igasühes ka läbi viia hääletuse. See küsimus on jagatav neljaks järgmiselt. Kõigepealt me võime käsitleda eraldi repressiivorganite passiivset valimisõigust, me võime käsitleda eraldi NLKP kõrgemate funktsionääride passiivset valimisõigust, kolmandaks repressiivorganite töötajate õigust täita riiklikke valitud ja nimetatud ametikohti ning neljandaks NLKP kõrgemate funktsionääride õigust täita riiklikke valitud ja nimetatud ametikohti. Nendes neljas kategoorias on võimalik valida kolme alternatiivi vahel. Esiteks, kas seda küsimust üldse sätestada siin peatükis, teiseks, jätta ta sätestamata, ja kolmandaks, esitada alternatiividena rahvahääletusele.

Muidugi, nagu eile selgus, võib need alternatiivid põhimõtteliselt lahendada ka Ülemnõukogu. Võib-olla täna ei hääletaks neid küsimusi ja arutaks põhimõtteliselt, kusjuures vastavate isikute ringi ja ametite ringi täpsele fikseerimisele ei laskuks.

Härra Niitsoo esitas omapoolse versiooni nimetatud paragrahvi sõnastamiseks, eriti selles osas, mis puudutab repressiivorganite töötajaid. See sõnastus on kahtlemata parem ja täpsem. Mina isiklikult ja võib-olla meie teised toimkonnaliikmed ei ole nende küsimistega nii põhjalikult tuttavad. Kui selles küsimuses on teistel assambleeliikmetel oma versioone, siis palun need meile esitada, kuid ma kordan veel, seda küsimust täna võib-olla ei maksaks nii aktsepteerida, me saame selle lahendada põhimõtteliselt.

See oleks selle peatüki kohta lühidalt kõik. Käesolev peatükk, nagu on fikseeritud selle projekti viimases paragrahvis, oleks põhiseadusega liidetud nii kaua, kui kaua kui kehtivad selles paragrahvis 164 kehtestatud piirangud.

Lõpuks muidugi tuleb märkida, et meil tuleks lahendada ka põhimõtteline küsimus, kas rakendamine sätestada põhiseaduse eelnõus omaette peatükina või minna, nagu eile välja pakuti, eraldi otsuse teed. Meie toimikond on seda arutanud juba varem ja meie olime põhimõtteliselt seisukohal, et see peab olema sätestatud peatükis. Ta peab olema liidetud põhiseaduse eelnõuga ja seega olema põhiseaduse osa. See oleks käesoleva projekti kohta lühidalt kõik. Aitäh.

Juhataja: Aitäh, härra Jürgenson. Teile on mitmeid küsimusi, kuid ma alustaksin ise, tõsi, protsessuaalsest küsimusest. §164 kohta te ütlesite, et õnneks, aga võib-olla ka kellegi arvates kahjuks, pole teil teadmisi selles valdkonnas, mida §164 kajastab. Eelmisel istungil tegi juhatus ettepaneku kaasata vajadusel eksperte, sest tõenäoliselt tervet Assambleed ei vabanda see, et ta tunnistab ennast asjatundmatuks. Palun, milliseid eksperte kaasati?

K.Jürgenson: Praegu ei ole rohkem eksperte selles küsimuses kaasatud, meie toimikond ei ole selles suunas veel tegutsenud. Ainuke sõnastus ongi pärit härra Niitsoolt, kuid praegu meie otsustamist see küsimus ei sega. Ma usun, et selle küsimuse saame täpsustada, kui me põhimõtteliselt oleme küsimused enda jaoks otsustanud.

E.Leisson: Lugupeetud ettekandja! Mul on päris mitu küsimust. Esimene on §157 2.lõike kohta - Riigikogu valimistel konkureerivad erakonnad. Mida te mõtlete termini all "erakonnad", sest teatavasti praegu kehtivas seaduses on meil olemas kodanike ühendused. Kõik meie parteid on registreeritud selle seaduse alusel. Parteide ja erakondade seadust praegu veel ei ole.

Teine küsimus. Mida te sellesamas paragrahvis mõtlete repressiivorganitega palgalist kaastööd teinud isikute all? Palun see lahti mõtestada. Samuti §164 - palgalised informatorid. Ja eelmisest korrast jäi üles küsimus §164 sisulise külje kohta. Teatavasti massiküüditamiste korras repressseeritud inimeste

saatuse otsustasid töörahva saadikute nõukogu täitevkomiteed. Seal kulaklikuks elemendiks või rahvavaenlaseks tunnistatute nimekirjad anti üle repressiivorganitele, konkreetselt Pihkva diviisile või NKVD-le või julgeolekule, kes viis need täide. Täideviijad, s.o. repressiivorgani töötajad on meil leidnud tähelepanu. Aga n.-ö. seadusandja või otsustaja on mangust välja jäetud.

Ja neljas küsimus oleks, kas siseministeeriumi konvoipolgu üleajateenija on repressiivorgani kaadritöötaja või ei ole?

K.Jürgenson: Ma loodan, et need küsimused jäid mulle kõik meelde ja kui ma midagi ära unustasin, siis ma palun meelde tuletada.

Erakondade all on silmas peetud poliitilisi ühendusi, poliitilisi erakondi, poliitilisi parteisid. Ma ei näe siin mingit võimalust teistmoodi sellest aru saada.

Mis puudutab §164 ja nende küsimuste sidumist palgaga, siis seda toimikond arutas. Siin ma enne viitasin härra Niitsoole, tema just sellesama küsimuse vaidlustas. Toimikond arutades seda küsimust ja oli seisukohal, et palgasaamine, palgalehed ja sellega seotud protseduurid võivad olla tunnismaterjaliks nimetatud isikute ringi kindlaksmääramisel. Küsimus, kas me nendega piirdume, keda nende all on mõeldud. Palgaliste informaatorite all on loomulikult mõeldud neid isikuid, kes on teinud nimetatud organitega kaastööd palga eest. See on tunnistu- seks, et nad on seda teinud täie teadlikkusega, vabatahtlikult, raha eest.

Kohalike nõukogude küsimust toimikond arutas. Kohalikud nõukogud on nende küsimustega seotud olnud. Just nagu te ütlesite, nende käest pärinevad põhiliselt andmed, nimekirjad. Toimikond ei pidanud vajalikuks seda ringi siia kaasata. Kui Assamblee peab seda vajalikuks, siis seda ei saa loomulikult välistada.

Konvoipolgu kohta ma ei oska vastata, ma näen nendes täideviijaid. Muidugi, kui nende hulgas on otsustajaid, kurjategijaid, siis ilmselt need tulevad ka kõne alla. Aga konvoipolgu küsimust me eraldi ei puudutanud.

T.Velliste: Härra juhataja, mul on ettekandjale küsimused §157 ja 158 kohta. §157 1.lõikes on väljend "valimiste väljakuulutamise". Mida see väljend selles kontekstis tähendab? Et valimised toimuvad, seda me teame juba praegu, aga kui me räägime väljakuulutamisest, siis see saab olla ainult täiesti konkreetne, kuupäevaline.

Ja teine küsimus §158 kohta. Kas siin ei teki vastuolu, kui Ülemnõukogu volitused lõpevad Riigikogu kokkuastumisega, samal ajal aga Riigikogu enda volitused algavad valimistulemuste väljakuulutamise. Siin tekib üks periood, kus mõlemal on volitused. Täna.

Mis puudutab §157 lg. 1, siis valimiste väljakuulutamise on konkreetne kuupäev, aga siin ei fikseerita mitte valimiste väljakuulutamist, vaid valimiste toimumist. Tähtis on toimumise kuupäev.

Juhataja: Härra Jürgenson, arvatavasti käis küsimus selle kohta, et esimene lause lõpeb sõnadega "pärast valimiste väljakuulutamist". Nimetatud tähtaeg - 60-90 päeva - hakkab ju sellest lugerma. Kuidas arvestatakse tähtaega, kui ei ole selge, kust see jooksmine hakkab, mis päev on valimiste väljakuulutamise.

K.Jürgenson: Selle kohta on ju järgmine lause. Siin on järgmine skeem. Põhiseadus võetakse vastu rahvahääletusel. Seejärel on öeldud, et valimised kuulutab välja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 10 päeva (alternatiiv 60 päeva) jooksul pärast põhiseaduse vastuvõtmist. Täpselt termineeritud ajavahemik. Edasi. Selle aja jooksul on väljakuulutamise kindla kuupäevaga seotud akt ja sellest alates on järgmise ajavahemikuna fikseeritud valimiste toimumine. Minu arust on siin piisavalt täpselt määratletud.

Juhataja: Küsimuse teine pool puudutas §158.

K.Jürgenson: Härra Velliste, võib-olla saate korrata, ma ei saanud täpselt sellest §158 puudutavast loogikast aru.

T.Velliste: Küsimus on selles, et §158 esimene lause kinnitab, et Riigikogu kokkuastumise päeval lõpevad Eesti Vabariigi Ülemnõukogu volitused. Tähendab, Ülemnõukogu volitused lakkavad alles Riigikogu kokkuastumise päeval, aga me oleme varem otsustanud, et Riigikogu enda volitused algavad varem, nimelt

Riigikogu valimiste väljakuulutamisega, mis on teatavasti enne Riigikogu kokkuastumist. Nii tekib üks periood, kus volitused on üheaegselt nii Riigikogul kui ka Ülemnõukogul, Eestis on siis korraga 2 parlamenti.

K.Jürgenson: Päris nii see ei ole. §156 on jõustunud ainult Riigikogu valimist puudutavad paragrahvid ja alles seejärel, kui Riigikogu kokkuastumisega Ülemnõukogu volitused lõpevad, jõustub 4.peatükk tervikuna, nagu ütleb sellesama paragrahvi 3.lõik. 4.peatükk käsitlebki Riigikogu, nii et siin ei ole kattuvust.

K.Koha: Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! §158 ütleb, et lõpevad Eesti Vabariigi Ülemnõukogu volitused. Teatavasti on meil aga olemas ka teine esindusorgan, see on Eesti Kongress. Kas me ei peaks ütleva ka, et Eesti Kongress on siis laiali saadetud?

Teine küsimus on §164 kohta. Kust te võtsite ikkagi sellise loogika, et te piirate kodaniku põhiõigust valida? Ma mõtlen just esimest lõiku §-s 164, teistest ma ei räägi, sest seal ei puudutata minu kodanikuõigusi. Esimeses lõigus te puudutate otseselt minu põhiõigust valida.

K.Jürgenson: §164 on juttu ainult passiivsest valimisõigusest. Õigust osaleda valimisel ei ole siin piiratud. Jutt on ju sellest, et Riigikogusse ja riigivanemaks ei või kandideerida. See on passiivne valimisõigus.

Esimene küsimus oli Eesti Kongressi kohta. Härra Koha, lisaks Eesti Kongressile on meil ka veel eksiilvalitsus. Me arutasime seda küsimust ka toimkonnas ja jõudsime seisukohale, et kui me üldse saame rääkida teiste organite volituste lõppemisest, siis tuleb kõne alla ainult Ülemnõukogu. Mis puutub Eesti Kongressi, siis ilmselt peab selle küsimuse lahendama Eesti Kongress ise. Samuti on see ka eksiilvalitsuse puhul, kes peab ise oma seisukoha välja ütleva, ise otsustama.

Juhataja: Härra Koha soovib oma küsimust jätkata. Palun.

K.Koha: Ma tahaksin ikka tulla tagasi §158 juurde. See 16.peatükk läheb ju ka rahvahääletusele, aga ma saan aru, et

rahval ei ole nende kahe organi, Eesti Kongressi ja eksiilvalit-
suse üle mitte mingit võimu. Kas ma saan õigesti aru?

K.Jürgenson: Ma esitan teile toimkonna seisukoha, mis
ei välista loomulikult vastava sätte sisse panemist omapoolse
tingimusena. Praegune toimkonna seisukoht on selline, et Eesti
Kongress ja eksiilvalitsus peavad need küsimused ise lahendama.

Juhataja: Tänan. Lugupeetud kolleegid, meie seis on
järgmine. Teie ees ekraanil on veel 6 kolleegi nimed, kes
soovivad esitada küsimusi. Kõneks on registreeritud 4 kolleegi
ja sõnavõttud on veel kirja panemata. Palun, kas härra Jürgenson
ja teised kolleegid on nõus, et me piirdume nende küsimustega,
mille esitajate nimed on ekraanil, ja pärast seda läheme
läbirääkimiste, kõnede ja sõnavõttude juurde. Proteste ei ole.
Me oleme kokku leppinud niimoodi, et viimasena esitab küsimuse
härra Runnel. Järgmine küsija on uuesti härra Leisson, palun.

E.Leisson: Mitte sedavõrd uuesti, härra juhataja,
kuivõrd mul on täpsustus, nagu härra Kohalgi oli. Ajalehe
"Argumentõ i faktõ" esimeses numbris on intervjuu Venemaa Ülem-
nõukogu repressiivorganite tegevuse uurimise komisjoni liikme,
kloostriülem Jakuniniga, kes tegeles vaimulikest KGB palgaliste
informaatorite või siis palgaliste kaastöötajate väljaselgitami-
sega. Korrespondent küsis, millist hüvitust need inimesed said,
see terve suur vaimulike armee. Jakunin vastas, et mitte ainsatki
palgalehte, mitte ainsatki maksedokumenti pole olemas. Neid
edutati ametialal kuni peapiiskopini välja, neid suunati tööle
välisesindustesse ja võeti välisdelegatsioonide koosseisu, nad
said võimaluse töötada soodsamatel tingimustel ja kasutasid muid
soodustusi. Võib-olla me peaksime siiski ka lähtuma sellest, et
selle n.-õ. informaatori või kaastöötaja suhet KGB-ga kinnitab
vaid tema allkirjaline leping. Millised olid aga isamaa ja rahva
reetimise motiivid, see on tema isiklik asi.

K.Jürgenson: Ma ei saa muud kui ainult nõustuda teiega.

S.Sovetnikov: Austatud juhatus, lugupeetud ettekandja!
Kas §155 näeb ette, et Ülemnõukogu peab võtma vastu põhiseaduse
rahvahääletuse seaduse või määruse? Ja kui palju valijaid peab
teie arvates hääletuses osalema, et lugeda hääletus toimunuks.
See küsimus huvitab mind väga, sest minu arvates on rahvas väga

väsinud ja võib juhtuda nii, et rahvas lihtsalt ei lähe hääletama. Täna.

K.Jürgenson: Kahtlemata on see tõesti väga aktuaalne ja viimasel ajal on seda tõestanud ka mitmed Euroopa valimised. Kui te mäletate, siis esimestel Assamblee istungitel otsustati, et põhiseaduse paneb rahvahääletusele Ülemnõukogu. Tookord seda küsimust hääletati ja Assamblee toetas seda, nii et ilmselt peab põhiseaduse rahvahääletusele paneku reeglid tõesti välja töötama Ülemnõukogus. Vastuvõtmise tingimusena on kirjas, et poolthäälte arv ületab vastuhäälte arvu. Kvoorumit selle sõna otseses mõistes ei ole siin üldse fikseeritud.

R.Järlik: Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kui Põhiseaduse Assamblee tõepoolest otsustab minna teatud määral sellist Andrei Vösinilikku teed ja repressioneerida nimekirjade järgi - ma pean passiivse valimisõiguse äravõtmist siiski teatud määral repressiooniks - siis huvitab mind, miks on see nimekiri nendest sfääridest ja ametikohtadest ebatäielik. Ma ei lasku absurdini ega küsi pioneeriorganisatsioone ja a/ü kohta, kuid miks on sellest välja jäänud komsomoliorganisatsioon? Teatavasti sõjajärgsetel aastatel, peaaegu 40-ndate aastate lõpuni Eesti külas õigupoolest puudus parteiorganisatsioon ja kogu verine terror viidi ellu kommunistlike noorte, hävituspataljonide ja rahvakaitsepataljonide abiga. Nendele inimestele me oleme jätnud õiguse kandideerida ka Riigikogusse. Järelikult need, kes seadsid emasid sülelastega seina äärde ja ähvardasid nad maha lasta, kui nad oma venna asukohta metsas teada ei anna, need, kes sidusid lapsi ohjadega ree taha ja vedasid neid niimoodi küüditamispunktidesse, võivad kandideerida. Samal ajal võtame selle õiguse ära inimestelt, kellel selliseid süütegusid seljataga ei ole. Aitäh.

K.Jürgenson: Härra Järlik, kui te mäletate ja kohal olite, siis komsomoli kohta sai eelmine kord vastatud. Mis puudutab neid konkreetseid täideviijaid Eesti külades pärast sõda, siis tõesti, alati ei olnud nad parteilased. Ma olen sellega täiesti nõus. Ja ma ei välista, et siia võib juurde arvata veel mingeid kategooriaid. See küsimus haakub sisuliselt sellesama küsimusega, mis härra Leisson esitas nõukogude

töötajate kohta. Küsimus on selles, kas me lisame nad siia või mitte. Praegu neid siin tõesti ei ole.

V.Kois: Lugupeetud ettekandja! Mul on samuti küsimus selle paragrahvi kohta. Öelge palun, kas okupatsiooni repressiivorganite hulka kuuluvad ka sellised organisatsioonid nagu prokuratuur, kohus ja miilits ning mis me tahame teha nende inimestega, kes seal töötasid. Aitäh.

K.Jürgenson: Kahtlemata kuuluvad repressiivorganite hulka. Siin on eelkõige silmas peetud - eelmises projektis oli see sisse kirjutatud - riikliku julgeoleku organeid.

H.Runnel: Austatud juhataja, austatud Assamblee! See küsimus võiks näiliselt kuuluda toimkonnasiseste küsimuste hulka, kuna ma kuuluin ka sellesse toimkonda, kuid mul on ettekandjale siiski küsimus praegu täiskogu ees. Ma ei tea, kas siin on tegemist juhuse või südame nõtrumisega. Toimkonna juhataja ja praegune ettekandja andis ajalehes etteruttavalt intervjuu, kus ta puudutas Arnold Rütli praeguse positsiooni saatust tulevikus selle paragrahvi valguses. Eelmisel üldkogul oli meil sellest siis saalis juttu, kuid me ei hääletanud ega langetanud otsust, vaid avaldasime arvamust. Viimasel toimkonna koosolekul ei olnud ma päris alguses kohal, kuid minu meelest ei puudutataud ka seal seda tõsiselt. Mulle tunudub siiski, et ettekandja ja toimkonna esimehe natuke eraviisilise südame nõtrumise tõttu on see punktikene välja libistatud. Kas see on korrektne ja kas me jõuame veel selle juurde korrektselt tagasi?

K.Jürgenson: Kui Assamblee seda soovib, siis võime kindlasti selle skeemi juurde pöörduda tagasi, kuid ei Assamblee ega ka väljaspool Assambleed ei leidnud see konkreetne skeem toetust, ütleme lühidalt nii. Ja siin pole lähtunud mitte mingist uuest skeemist, vaid sellest, mis praegu põhiseaduses kirjas on, s.t. Riigikogu poolt riigivanema valimine. Selles skeemis jääks niisugune ümbernimetamine tõesti ära. Kuid isegi selle varasema skeemi puhul, ma kordan veel kord, ei pidanud ei toimkond ega mina isiklikult sellest skeemist räkides silmas konkreetset isikut. Mis puutub artiklisse, siis seal püstitas selle konkreetse küsimuse ajakirjanik. Varasema skeemi juurde

tagasipöördumine on võimalik, kuid siis me peame loobuma sellest loogikast, mis praegu on põhiseaduse eelnõusse kirjutatud.

Juhataja: Suur tänu. Küsimused on seega ammendatud. Ühtlasi tuletan meelde, et eelmisel istungil ei võtnud Assamblee teematoimkonna taotlusel vastu mingit otsust küsimuses, mis puudutab riigipeaks saamist.

Esimesena saab kõneks sõna härra Lauri Vahtre, palun.

L.Vahtre: Austatud kõrge kogu! Minu mõned mõtted puudutavad § 164. Ei ole loomulikult üllatav, et selles küsimuses tekib väga teravaid eriarvamusi, ja ei ole ka absoluutselt üllatav, et kasutatakse selliseid väljendeid nagu bolševistlikud meetodid või uued repressioonid. Neid väljendeid on erinevad inimesed kasutanud erinevatel eesmärkidel, aga väga sageli on siiski tegemist demagoogiaga. Vägivallale vastuhakkamine, vägivalla karistamine, kuritegude hukkamõistmine ei ole repressioon. Inimese vangipahek on ju ka repressioon, kui nii võtta, aga kui seda tehakse õiglaselt, siis on kõik korras. See on küsimus, mille me saame ära otsustada just nimelt ainult nüüd. Kui see küsimus jääb sätestamata, kui piirangud jäävad praegu põhiseaduse 16. peatükis tegemata, siis ei ole neid ka hiljem kuidagi võimalik teha. Siis on kõik need inimesed juba võtnud osa Riigikogu valimisest ja kummaline oleks kellegi õigusi pärast piirama hakata. See on põhjendus, miks küsimus on üldse üles tõstetud. On tehtud konkreetseid märkusi, et miks ei ole seda või teist inimeste kategooriat siia hulka arvatud, kui asi läheb sellise paragrahvi vastuvõtmiseni. Jah, tõepoolest. Kas komnoored arvata hulka või mitte? Kas konvoisõdurid arvata hulka või mitte? Kõik need on iseküsimused, mis me peaksime lahendama siis, kui oleme läbi hääletanud, kas me peame võimalikuks piirata kodanikuõigusi nendes neljas variandis, mis härra Jürgenson ette luges. Ja kui me leiame, et me mõnes nendest neljast peame seda võimalikuks, siis hakkame tõepoolest seda nimekirja täpsustama, mis ametikohtadel ja kes. See märkus muidugi komnoorte kohta, kes sellist terrorit ellu viisid, oli kahtlemata õige, aga ma teeksin omalt poolt ühe täpsustuse. Kas see komnoor, kes võibolla laskis püssiga surnuks teatava hulga inimesi, mis loendatav, ütleme, et ta on tapnud 5 inimest, on suurem mõrtsukas eesti rahva ees kui

näiteks Rein Ristlaan, kes pole teadaolevatel andmetel ühtegi inimest tapnud.? Vaadake, see on juba iseküsimus ja selle üle võib veel vaielda, kumb on teinud eesti rahvale suuremat kurja. Järelilikult on siin olemas ka mingisugune põhimõte ja baas, mille alusel on koostatud see nimekiri, mille on välja pakkunud vastav toimkond, ja seda võib vaidlustada. Võibolla ei ole see kõige õnnestunum mõte, aga eks siis arutame.

Ja lõpuks tahan ma öelda seda, et vähemalt kompartei kõrgete juhtide õiguste piiramise soovitaksin mina jätta rahva otsustada, panna rahvahääletusele. Ükskõik, kumba pidi me seda ka ei otsustaks, ikka leiduks vihaseid vaenlasi. Ühel juhul süüdistatakse meid kommunistlikkuses, teisel juhul fasistlikkuses. On tõesti teadmata, kui ühte kasvanud on kompartei eesti rahvaga, sest seda on siiski olnud 50 aastat. Kui selle otsustab aga rahvas rahvahääletusel, siis on see tõesti otsus, mis edasikaebamisele ei kuulu. Ma tänan.

A. Kaalep: Lugupeetud juhataja, kallid kolleegid! Ma tahaksin võimalikult lühidalt põhjendada seda, miks mina hääletan §164 vastu. Probleemid, mida siin on püütud lahendada, on liiga keerulised selleks, et meie kas või siinse kogu ühiste pingutustega suudaksime neid lahendada. Uurimine, mida nende lahendamiseks oleks vaja, on pikk ja mõnes mõttes isegi seatud teaduslikku põhjendust nõudev. Ma arvan, et kõik need kategooriad, keda esimeses lõikes nimetatakse, isaldavad ka inimesi, kelle mõeldav passiivne valimisõigus kuidagimoodi ei tohiks eesti rahvast soolvata. 60-ndatel aastatel oli võrdlemisi laialt levinud seisukoht, mida muuseas toetasid ka õige mitmed väliseestlased: astugem parteisse, et eesti rahva heaks siiski midagi ära teha. Ja ma tean inimesi, kelle kaalutus parteisse astumisel tõepoolest selline oli ja kes kas või õige piiratud sektoris tõepoolest tegid head ega teinud mitte midagi halba. Ja nüüd edasi repressiivorganid. On päris hea, et ei ole säilitatud selle paragrahvi endist sõnastust, oli antud üsna asjatundmatu nimestik. NKVD; GPU - sellise nimega organisatsioonid okupeeritud Eestis ei tegutsenud. Niisugust organisatsiooni nagu Gestapo ei ole ka Eestis tegutsenud. Gestapo oli Saksamaal. Asjatundmatus,

185

mis kajastus selle paragrahvi eelmises sõnastuses, on tegelikult aga siiski jäänud. Kogu see n.-ö. halbade nimestik ei sisalda näiteks ka kaadriosakondade juhatajaid, kes tõenäoliselt ei olnud repressiivorganite kaadritöötajad ega ka palgalised informaatid, vaid andsid repressiivorganitele informatsiooni lihtsalt ex officio, see oli nende kohustus ja sealjuures võisid nad olla isegi parteitud. On üsna kummaline, kui me mõne parteitu kaadriosakonna juhataja Stalini ajastust jätame täisõiguslikuks Eesti Vabariigi kodanikuks, samal ajal kui me mõne rajoonikomitee sekretäri või büroo liikme, kes on täiesti aus inimene ega ole teinud midagi halba, jätame nendest õigustest ilma, kuna ta töötas juba nendel aastatel, kus massilisi repressioone ei rakendatud. Sealjuures olen ma muidugi seisukohal, et sellised inimesed ei vääri meie vabariigi kõrgeimaid ametikohti, aga kas me tõepoolest arvame, et rahvas, valija, ei oska ise vahet teha. Valimisvõitluses tuuakse ju kõik niisugused küsimused niikuinii avalikkuse ette.

Lõpuks ei saa ma toomata jätta üht näidet repressiivorganite palgalisest informaatidist. 50-ndate aastate alguses tuli minu juurde üks eakaaslane Soome sõjaväest ja teatas mulle kohe alguses, et ta on KGB palgaline informaatid. Minu juurde olevat ta saadetud selleks, et mina tõenäoliselt tean üht meest, kes ennast varjab ja kelle tabamist väga oluliseks peetakse. See palgaline informaatid oli vangilaagrist isegi vabastatud ja talle oli antud hulk raha ilma allkirja võtmata just selleks, et ta sõidaks Tartusse minu juurde ja püüaks saada andmeid selle varjaja kohta. See nii-öelda palgaline informaatid ütles mulle, et kui sa tead, kus ta on, siis räägi talle kõik see asi edasi. Ma loomulikult ütlesin, et kahjuks ei tea ma sellest kolmandast mehest midagi, aga sama päeva õhtul sein seda meest informeerida, mida see palgaline informaatid muidugi taotleski, ja hoiatada, et ta ennast varjaks. Too informaatid ei täitnud oma ülesannet. Ma ei tea, mis temast sai, aga ma leian, et ta väärrib pigem austust või põlgust. Ja ma ei usu, et see lugu oleks ainuke, selliseid on kindlasti teisigi. Sellepärast arvan, et kõigi nende halbade, nende parteimeeste ja repressiivorganite

kaastöoliste küsimus tuleb lahendada igal juhul isiklikult. Igaühte tuleb isiklikult uurida ja kaaluda. Selline paragrahv ei ole demokraatlik, ja mis veel kõige olulisem, meie praeguses situatsioonis, jätaks see laias maailmas niisuguse labidaga löömisenä äärmiselt halva mulje. Olen rääkinud. Aitäh tähelepanu eest!

Juhataja: Suur tänu. Hr. Kask, teil on sõna kõneks.

P.Kask: Austatud hr. juhataja, kallid kolleegid! Mul on mõned märkused § 157 kohta. Jutt on ilmselt Riigikogu esimese koosseisu valimisest ja nii vist tuleb ka kirjutada. Minu märkused puudutavad põhiliselt selle paragrahvi 4.lõiku, nimelt seda, kes võtavad osa Riigikogu valimistest. See väljendab praegu väga levinud seisukohta ja teistsuguse seisukoha väljendamine on kahtemata ebapopulaarne. Enamik poliitikuid, kes ka teisiti mõtlevad, võtavad suu vett täis, et mitte rahva meelepaha alla sattuda.

Praegu on tõlkimisel ja kõigile assambleeliikmetele väljajagamisel Euroopa Nõukogu ettekanne inimõiguste olukorrast Eestis. See on ametlik dokument 31 leheküljel, väga kaalukas dokument, mille on koostanud Raimo Pekkanen, Hans Danielius ja Heiner Klebes ning mille on alla kirjutanud Geoffrey Finsberg. Selles analüüsitakse ulatuslikult Raidla ja Adamsi eelnõusid, aga mitte ainult neid, vaid üldse olukorda Eestis, siin valitsevaid seisukohti ja muidugi ka juba vastuvõetud akte. Selle dokumendi üks osa, eriti artikkel 36 kritiseerib seda mõtet, mis on väljendatud põhiseaduse rakendamise peatükis § 157 4.lõigus. Selles nähakse vastuolu Euroopa inimõiguste konventsiooni 1.protokolli artikliga 3, mille kohaselt parlamendi valimised peaksid võimaldama kogu rahva arvamusel vaba väljendamist. Ma kommenteeriksin seda seisukohta seestpoolt vaataja pilguga, sest tõepoolest, ettekujutus parlamendist ja tema funktsioonidest ei ole meie ühiskonnas adekvaatne. See pärineb minevikust, kus parlament oli organ, mille abil nii-öelda õiged inimesed teostasid võimu ülejäänud inimeste üle. Ja see ettekujutus, vähemasti jäljed sellest, on säilinud ka meis. Demokraatlik parlament ei ole selleks, et õiged inimesed saaksid valitseda ülejäänute üle. Demokraatlik parlament on selleks, et esindada

rahvast sellisena, nagu ta on. Ma tean, et paljud siinolijad protesteerivad selle küsimuse niisuguse lahenduse vastu, arvates, et rahvas on ainult kodanikkond, aga see ei ole nii.

Teiseks. See on nüüd täiesti teine küsimus. §158 3.lõigus on kirjutatud, et Riigikogu kokkuastumise hetkest jõustuvad teatud peatükid ja paragrahvid. Ma arvan, et selline sõnastus välistab nende peatükkide ja paragrahvide kas või osalisegi kehtestamise varem, ehkki see võib olla otstarbekas. Minu arvates oleks näiteks väga mõistlik kehtestada §66 Ülemnõukogu jaoks kohe pärast põhiseaduse vastuvõtmist.

Kolmas, puhtredaktsiooniline ettepanek on §159 kohta. Siin tuleks 4.reas välja jätta sõna "korralisel". Kui me ütleme, et §63 ei ole jõus kuni teatud seaduste vastuvõtmiseni, siis me peame sätestama, millal on Riigikogu otsustusvõimeline niihästi korralistel kui ka erakorralistel istungitel.

Ja lõpuks, §164 kohta käib jälle seesama argument, mida juba nimetasin: parlament ei ole selleks, et õiged inimesed saaksid valitseda valede inimeste üle. Ja teine argument on see, millest ma rääkisin meie eelmisel istungil. Ma arvan, et Eesti demokraatia ei ole nii tugev, et seda rünnakut ette võtta. Minu prognoos on, et ekskommunistid tulevad taas võimule veel enne, kui see põhiseadus vastu võetakse. Seda näitavad näiteks eilse hääletamise tulemused ja ka muud tendentsid ühiskonnas. Täna.

Juhataja: Aitäh, hr. Kask.

Lugupeetud kolleegid, vastavalt reglemendile seisab meil ees vaheaeg. Vaheaeg on 20 minutit. Me kohtume teiega taas kell 12.40. Võimalik on kätte saada päevaraha. Täna on see raha paraku eelmise nädala eest, sellel nädalal taotleme aga uusi tariife.

V a h e a e g

Juhataja: Kell on 12.40, vaheaeg on lõppenud. Kohaloleku kontroll, palun. Kohal on 17. Jätkame kõnedega. Härra Salum, palun teid kõnepulti, teil on sõna.

V. Salum: Austatud Assamblee! 16.peatükk on lahutamatult seotud kogu põhiseadusega, ta on väga vajalik ja üldjoontes

täiesti õnnestunud sõnastusega. Tahaks lähemalt vaadelda §157 ja §164 omavahelist seost. Eelkõnelejad on siin palju kirglikke seisukohti väljendanud ja nende ühiseks iseloomustuseks on, et nad on leppinud nõukogude süsteemi 50 aasta ajaloputusega, mis kajastub just natsionaalnihilismis. Midagi rahvuslikku või rahvusõiguslikku ei ole sünnis ega demokraatlik taotleda ega nõuda. Ja §157 ja §164 juures kajastub veel sovetlik arusaam, et meie ei tohigi kuritegudes, eriti moraalsetes kuritegudes sorima hakata, et see vallandub kodusõja või midagi taolist. Seega tundub kristlik mõttekäik mõnelegi võõras. Ometi on, kui me tahame Eesti Vabariiki, mis tagaks eesti rahvuse säilimise enamusrahvusena oma põlisel kodumaal, desovetiseerimist vaja ja selleks on kristlikul kirikul ja kristlikul mõttelaadil konkreetne lahendustee. Oma süü ülestunnistamisest, patutunnistusest me mööda ei pääse ja uut Eestit me üles ei ehita, kui meil seda aluseks ei võta. §157 just ütleb, et iga kandideeriija annab allkirja, et ta ei ole kuulunud ega kuulu okupatsioonivõimude repressiivorganite koosseisu. See on omaalgatuslik ja see on vajalik, nii et §157 sissejätmise poolt tuleks igal juhul hääletada. Mis puutub §164, siis üldisõnastus on hea, kuid see ring on liiga laiaks viidud ja haaratud kaasa linna- ja rajoonikomiteede büroode liikmed. See on tarbetu laiendamine, need ei ole otsesed süüdlased. Mis puutub rajooni täitevkomiteede ja komsomolikomiteede töötajatesse või liikmetesse, siis paraku enamikku neist aktiivsetest, ka neist, kes küüditamisel lapsi ree taha sidusid või seina äärde saatsid, edutati teenete eest just KGB liinis, nii et enamik neist kaadriosakonna juhatajatest ja rajoonikomitee töötajatest olid ju teise kohaga KGB töötajad. Nii siis langeb see probleem ära ja ei ole mõtet seda ringi formaalselt väga laiaks viia.

Mis puutub eelkõneleja Peet Kase väga selgesse mõtteavaldusse, siis tema viitas ju otseselt sellele, et rahvas tähendab kogu elanikkonda ja me ei tohigi hakata eesti rahvusele nõudma mingisuguseid õigusi Eestimaal, vaid peame lähtuma sellest, et kõik rahvad on võrdsed ja internatsionaalne Eesti Vabariik on see ainuõige, mida terve Euroopa respektierib. Samuti võiks öelda, et kuna 600000 räägib teist keelt, siis peaks ikka

olema mitu riigikeelt. Nii et siin on roheline tee internatsionaalsele Eesti Vabariigile. Minu arvates, kui nüüd vaadata seost 16.peatüki ja algusosa vahel, tuleks selleks, et kompartei ja KGB kui repressiivorganite osa selgemalt esile tuua, võtta arvesse rahva poolt tehtud ettepanekuid. Enn Soovik teeb näiteks ettepaneku sätestada §-s 1: Eesti on iseseisev, sõltumatu demokraatlik rahvavabariik. Käärma teeb ettepaneku öelda §-s 1, et Eesti Vabariik kindlustab eesti rahvuse säilimise ja arenemise tema põlisel kodumaal, s.t. säilimise enamusena. Kui me nüüd need asjad põhiseadusest välja jätame, siis on meil tõesti internatsionaalne, mitmekeelne Eesti Vabariik, mida kõik kolonisaatorid saavad enda kodumaaks pidada, ilma et neil oleks mingisugust enesepuhastamise kohustust. Iga inimene loob endale tuleviku tegudega ja iga kolonisaator saab ka oma kuritegusid heastada. Seda teed peame ka põhiseaduses minema, teist võimalust ei ole. Ma arvan, et ükski venelane ei oleks sellega nõus, kui määramatu kaootiline olukord suurel impeeriumi alal veel süveneb ja Hiinast tuleb miljon kolonisaatorit-sõjameest Kaug-Itta ning loob seal mingisuguse Hiina vabariigi. Nii et põhiseadus peab garanteerima eesti rahvusele enamusrahvusena püsijäämise ja rahvuse igakülgse arengu. Ja selleks ongi 16.peatükk vajalik. Kui me desovetiseerimist ei taotlegi, siis need, kes püüavad seda läbi suruda, õigustavad seni tehtud kuritegusid. Lahendus on selles, et kui kuritegusid on tehtud, on igalühel võimalus neid ka heastada, selleks on aeg antud kõigile. Täna.

Juhataja: Suur tänu. Mul on kõigile kolleegidele siiski selline palve, et kui te räägite sellest, mida üks või teine teie kolleegidest on väitnud, siis tuleks olla võrdlemisi täpne. Ma loodan, et härra Salum, tutyudes järgmisel istungil tänase istungi stenogrammiga, saab aru, et härra Kask ei kõnelnud täna internatsionaalsest Eestist, rääkides politoloogilistest aspektidest. Ma olen lihtsalt kurb, et see ei jõudnud teieni, härra Salum. Järgmine kõneleja on härra Laar, palun.

M.Laar: Austatud härra juhataja, austatud kolleegid! Ka niba tahaksin praegu arutusel olevat projekti põhimõtteliselt toetada, tuletades samal ajal meelde, et viimasel ajal on meil

paljuski tegeldud ka jalgratta leiutamiselega. Totalitaarsest ühiskonnast demokraatliku ühiskonna ülesehitamine pole maailmas sugugi mitte uus protsess ning uus protsess pole ka see osa, mida me praegu mõistame desovetiseerimise nime all. Analooogne protsess toimus denatsifitseerimise käigus sõjajärgsel Saksamaal ning just see oli seal tagatiseks Saksamaa demokratiseerimisele ja ülesehitamisele selleks riigiks, nagu ta praegu on. Tutvudes nende materjalidega, mis puudutavad Saksamaa denatsifitseerimist sõjajärgsel perioodil demokratiseerumisele ja ülesehitamisele selleks riigiks, nagu ta praegu on. Tutvudes nende materjalidega, mis puudutavad Saksamaa denatsifitseerimist sõjajärgsel perioodil, võib sealt kergesti leida õige palju kasulikku ja ka tuttavat. Kõigepealt on tuttavat kõik need vastuväited, mida esitati denatsifitseerimisele - need on needsamad, mida praegu esitatakse desovetiseerimisele Eestis. Alates sellest, et kui me kõrvaldame ühiskonna juhtimisest sellise hulga tõelisi eksperte ja inimesi, kes nagu oskaksid juhtida ja on harjunud juhtima, siis me lihtsalt laseme majanduse põhja ega ehita kunagi uut ühiskonda üles. Täpselt samu väiteid esitati sõjajärgsel Saksamaal. Need jäeti seal põhimõtteliselt tähele panemata ja võib-olla tänu sellele majandus nii efektiivselt ja kiiresti üles ehitatigi. Esitati ka väiteid, et inimene pidi oma teatud positsiooni saavutamiseks, mis oli kasuks tervele Saksamaale, astuma partei liikmeks, tal ei jäänud lihtsalt midagi muud üle. Sellesse väitesse suhtuti sõjajärgsel Saksamaal õige kriitiliselt. Loomulikult arvan ma, et meil pole vajadust üle võtta kogu tollast praktikat, sest võrreldes meie praktikaga oli denatsifitseerimispoliitika Saksamaa hoopis karmim. Seal kõrvaldati kõik partei pealiikmed kõigist ametitest kuni sidetöötajate ja raudteetöötajateni välja. Mis puutub nüüd sellesse dokumenti, mida me täna vaatame, siis seal on ära toodud kategooriad, kellelt me võtame ära passiivse valimisõiguse. Vastuseks ühele märkusele võin ma öelda, et Saksamaal võeti kõigilt parteiliikmetelt ära ka aktiivne valimisõigus. Eri piirkondades erinevaks ajaks - kas 5 või 10 aastaks. Nii et meie praegune samm on õige leebe.

Mis puutub nendesse kategooriatesse, siis siin ma

tahaksin nõustuda mitme kritiseerijaga, et need ei ole väga täpsed. Ma soovitan tõesti pöörata tähelepanu Saksamaa kogemustele, sest nendele kategooriatele, keda meie tahame ühel või teisel kombel ühiskonna juhtivatelt positsioonidelt mõneks ajaks kõrvaldada, vastavad umbes kategooriad 1 ja 2 Saksamaa denatsifitseerimise seadusandluses. Need kuulusid eriti range kontrolli alla ja nende varandus konfiskeeriti täiesti - see on üks asi, milleni meie ei ole veel välja jõudnud, vähemalt praegustes dokumentides mitte. Nii et ma rõhutan veel kord, et me ajame praegu seda asja väga leebelt, võrreldes sellega, mis siis toimus.

Kui nüüd vaadata, kes neisse kategooriatesse kuuluvad, siis ma tahaksin toetada härra Salumi ettepanekut mitte arvestada sinna hulka kohalike parteikomiteede büroosid. Sellised kollegiaalsed organid partei kohalikel tasemetel olid I ja II kategooriast ka Saksamaal välja jäetud, küll oli aga sinna sisse võetud see kategooria, mida soovitas sinna sisse panna hr.Järlik, ja keda ma toetaksin. See on siis sellele parteile, kuritegelikule parteile alluvate alg- või kõrvalorganisatsioonide liidrid, kõigepealt ülemaalisel tasemel ja ka kohalikul tasemel. Ma ei ole nüüd kindel, kas me peaksime võtma ka kohalikul tasemel vastu, kuid leninliku komsomoli juhtkonna nimede lülitamine sellesse nimekirja on minu meelest hädavajalik. Täpselt samuti käivad sinna alla ka ametiühingud, kes omal ajal kuulusid Saksamaal surmkindlalt isegi mitte II kategooria, vaid I kategooria hulka koos nendega, kes kuulusid denatsifitseerimise eriti rangete meetmete alla.

See tähendab, et puhastada tuleb ka neid struktuure, mis allusid teatud määral parteile, kuid kes kommunistlikus parteis kui sellises eriti karjääri teha ei jõudnud ja kes hiljem suunati majandusse, kas põllumajandusse, tööstusesse või kuskile mujale. Saksamaal olid sellest I kategooriast väljas täitevvõimu esindajad. Selletõttu ka mina soovitaksin, kui me lähtume nüüd sellest samast Saksamaa kogemusest, otseselt täitevvõimu esindajate kallale mitte minna, kuna need arvati selles küllaltki läbimõeldud protsessis nendest kategooriatest välja.

Mis puutub Saksamaasse, siis võib ütelda, et need olid

nüüd need esimesed määrused, mis viisid läbi esimese puhastuse maal, sellele järgnes teine laine, mis siis nüüd natukene erines esimesest lainest ja kus asja võeti sisulisemalt ja kus siis võeti ette need, kes ei kuulunud tegelikult SD partei juhtkonda või NSDAP juhtkonda, aga täitsid kas majanduses või täitevvõimus aktiivselt korraldusi. Aga see on juba teine protsess. Ja selletõttu, kui me kuskilt seda joont tõmbame, ma vähemalt soovitaksin komisjonil väga tõsiselt tutvuda nende materjalidega, mis denatsifitseerimisprotsesse puudutavad, kuna vähemalt isiklikult mulle tundub, et meil on mõtet sealt õppida ja mitte leiutada, üritada leiutada jalgratast. Vähemalt nende kategooriate osas. Käsitleda tuleb seda loomulikult oma vaatevinklist.

Mis aga puutub nüüd veel Saksamaa ja Eesti võrdluse, siis üheks kõige levinumaks väiteks, mida ka Saksamaal esitati pärast sõda, oli see, et ei saa ometi kedagi süüdi mõista natsismimeelse tegevuse eest, sest vastasel juhul annaksime oma õigusele tagasiulatava jõu. See väide Saksamaal kummutati ja väideti, et tegemist pole mitte kriminaalõiguse valda kuuluva otsusega, vaid selge poliitilise otsusega ja need kategooriad, mis vastava seadusandluse alla hakkavad käima, nende kohta selliseid argumentatsioone ei kehti, sest vaadates ka meie muid otsuseid, mida me igapäevases elus teeme, ma ei tahaks nüüd tõmmata võrdlust ja paluks mind mitte süüdistada kellegi isiklikus solvamises, kuid me tõstame ju täpselt samuti näiteks hääletamisõiguslike kodanike seast välja teisigi isikukategooriaid, neid, kes on nõdrameelsed või ükstaspuha, kuidas me siis neid tahame nimetada. Sellist praktikat vähemalt sõjajärgsel Saksamaal ka Saksa enda juristid ei pidanud õigussüsteemi rikkumiseks.

Ning lõpetuseks tahaks veel vastata hr. Peet Kasele, kes siin väitis, et kohe, kohe tulevad kommunistid võimule. Ma ei saa sellest väitest aru, sest vaadates valitsuse toetajaid, on nende seas nii ühe kui teise EKP juhid ja kes siis need kommunistid veel on, kui mitte need nimekad seltsimehed. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu, hr. Laar. Vahepeal soovib kohalt sõna hr. Kaalep. Hr. Kaalep, teil on aega 2 minutit. Palun.

A. Kaalep: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mul on hea meel, et ma sain sõna kohe pärast Mart Laari. Ma tahaksin hoiatada sellise paralleeli eest, Saksamaa ja Eestimaa. Esiteks Saksamaa oli sõja algataja, Saksamaal oli natslusel rahva hulgas palju poolehoidjaid, Eestis ei ole minu arvates kommunistidel kunagi olnud tähelepandavat poolehoidu. Isegi Soomes, kus kommunistlikule parteile ja tema liitlastele anti vahepeal isegi 25% häältest, on kommunistide poolehoid alati olnud suurem, kui Eestis okupatsiooniajal. See on igast asjast tunnetatav. Stalini surma puhul oli näha, kuidas tänavad olid täis inimesi, kes vahtisid maha, et nende silmadest röömusära välja ei paistaks. Terve eesti rahvas hõiskas sisemiselt röömust, kui Stalin suri. Eestis ei ole kommuniste praktiliselt olnud, välja arvatud väga vähesed. Mingid kommunistid meil kunagi võimule ei tule.

Ja teine joon Saksamaaga paralleelsuse otsimise asjus. Saksamaal kestis natslus ainult 12 aastat, Eestis on aga Nõukogude okupatsioon kestnud üle poole sajandi. Ka see loob täiesti erineva olukorra. Niisiis, hoiatan selle paralleelsuse rakendamise eest. Aitäh tähelepanu eest!

Juhataja: Tänan. Järgmisena on kõneks sõna hr. Rumessenil. Palun.

V. Rumessen: Austatud kõrge kogu! Lugupeetud kolleegid! Mind valdab praegusel hetkel tõeline masendus. Mille muuga on meil tegemist kui moraalikriisiga. Kui me oleme sunnitud kuulama selliseid argumente. Tundub niimoodi, et me oleme nagu ära unustanud selle, mis on tegelikult põhjustanud meie praeguse olukorra ja kes kannab vastutust kogu selle olukorra ees. Kas või selle eest, et meil kõigil teiega ei ole praegu enam igapäevast leiba. Kõigepealt hr. Kaalepile vastuväiteks. Ma julgeksin ütelda niimoodi, et sõda ei alustanud mitte ainult Saksamaa, vaid sõja alustasid võrdselt Saksamaa ja Nõukogude Liit Molotov-Ribbentropi salasobingu tulemusena. Mõlemad riigid kannavad võrdselt vastutust kõigi kuritegude eest. Teiseks. Et Eestis ei ole kunagi kommuniste olnud. Vana aasta vastuvõtul, peaministri ja Ülemnõukogu esimehe korraldatud vastuvõtul ütles mulle hr. Jaan Rääts isiklikult: "Mina ei ole kunagi astunud komparteisse ainult

karjeristlikel kaalutlustel, vaid siirast soovist üles ehitada kommunistlik ühiskond ja ma olen sellel veendumusel ka praegu. Ma olen astunud komparteisse aatelistel kaalutlustel." Ma usun, selliseid inimesi on rohkem. Ma ei välista, et nende seas on enamus kompartei kõrgemaid funktsionärid. Ja nüüd on küsimus selles, et mõned inimesed püüavad kunstlikult takistada seda protsessi, mis tegelikult oma olemuselt on paratamatu. Ma olen veendunud, et isegi kui me väga tahaksime, meie ei suuda takistada ühiskonna demokratiseerumise protsesse ja vältida desovetiseerimise läbiviimist, see tuleb varem või hiljem, ja see tuleb paratamatult. Kaks, kolm aastat tagasi räägiti meile samamoodi, et ega iseseisvus ei ole võimalik, iseseisvuse sõna on tabu. Me peame leppima liidulepinguga, see on meie ainus tulevik.

Täpselt samuti arenevad ühiskondlikud protsessid oma teatud paratamatuse loogilist rada.

Nüüd, mis puutub nendesse argumentidesse, mis rääkis siin hr. Peet Kask, siis ma võiksin meelde tuletada, et meie lugupeetud ekspert hr. Schwartz, vastates Juhan Talve poolt esitatud küsimusele, kas endiste kompartei funktsionäride eemalejätmine riigiaparaadi tööst ja valimisõiguse äravõtmine ei ole inimõiguste rikkumine, siis ütles hr. Schwartz, meie lugupeetud ekspert Ameerika Ühendriikidest, selgesõnaliselt: "See küsimus on teoreetiliselt kõigile selge ja selle eeskuju on meil näha praegu Ida-Euroopa maades." See, mismoodi on toimunud see Tsehhoslovakkias ja paljudes teistes maades, see on meile näidanud, et see ei ole inimõiguste rikkumine ja kahtlemata see ei ole ka Eestis inimõiguste rikkumine, kui nende kuritegelike organisatsioonide juhtivatelt funktsionäridelt võetakse ära sellised õigused, kuid ta lisas siia juurde: "Loomulikult selle küsimuse praktiline lahendamine tekitab palju probleeme ja eelkõige sellega tulekski tegeleda. Niisiis, ma olen täiesti nõus sellega, mida rääkis siin praegu hr. Mart Laar, ma ei hakka palju sellest enam kordama, kuna kavatsesin just ise ka neid asju rõhutada. Me oleme siin Põhiseaduse Assamblees praegu eelkõige ikkagi selleks, et langetada põhimõtteline otsus ja tegelikult see paragrahv on meil juba põhimõtteliselt hääletatud, nii et

mina isiklikult ei saa praegu üldse hästi aru, millest selline diskussioon, kui me oleme põhimõtteliselt hääletanud. Neid kategooriaid täpsustada on ilmselt äärmiselt hädavajalik, aga kui me räägime, et me jätame need rahva otsustada, siis, andke andeks, lugupeetud kolleegid, mina ei saa varsti enam üldse aru, kes on rahvas. Peet Kask räägib, et kõik, kes on Eestisse tulnud, see on rahvas. Sellega ta välistab üldse dekoloniseerimise protsessi, mis paratamatult tuleb, nii nagu seda tõdes ka hiljuti toimunud inimõiguste konverents Pirital. See on järjekordne katse seadustada kolonisatsiooni tulemused. Jä ma ei saa aru, kas rahvavaenlased on ka rahvas, kui me ütleme, et las rahvas otsustab. Nende artiklike põhjal, mis me ajakirjandusest oleme näinud ja lugenud, kumavad tihtipeale läbi selged poliitilised taotlused, poliitilised huvid, ja see ei ole minu arusaamise järgi mitte Eesti rahva huvides, vaid see on eelkõige rahvavaenlaste huvides. Nende inimeste huvides, kes on saavutanud oma positsiooni tänu EKP-le ja kuritegelikele organisatsioonidele. Järelikult selle loogika järgi need inimesed, kes astusid parteisse, püüdsid teha midagi Eesti heaks. Järelikult Enn Tarto ei pidanud seda vajalikuks ja tema ei ole midagi teinud eesti rahva ega Eesti iseseisvuse taastamise heaks. Täna väga. See loogika minule kuidagi pähe ei mahu. Ma olen endiselt arvamusel, et praegu on meil moraalikriis äärmiselt sügav, ja kui öeldakse rahvas ei oska siis vahet teha, siis ma pean kahetsusega tunnistama, vaadates neid Emori küsitluse tulemusi, et kahjuks oskab küll. Endiselt on selle nomenklatuuri käes kõik vahendid selleks, et seda rahva arvamust mõjutada ja manipuleerida selle rahva arvamusega. Probleem on selles, et rahvas on suur osa rahvavaenlasi. Ja ma jään endiselt arvamus juurde, et selles rakendusotsuses peaks olema ka selgelt ära öeldud, et EKP kui kuritegelik organisatsioon ei saa üldse esitada oma nimekirju Riigikogu valimistele. Aitäh. Täna tähelepanu eest!

Juhataja: Suur tänu. Lugupeetud kolleegid, ilmselt tuleb meil langetada õige otsus, lähtudes sellest, kes ägedamalt oskab oma seisukohti kaitsta. Kui see tõepoolest on nii, olgu, kuid üks palve on mul siiski. Kui te peate seda võimalikuks, siis pidagem kinni siiski sellest reeglist, et me ei pane üksteise

suhu sõnu ja mõtteid, mida seal pole olnud. Hr. Rumessen, mul on väga kahju, kui ma pean teile meelde tuletama, et te tegite ühe meie kolleegi sõnavõtust vale järelduse, kui väitsite, et selle sõnavõtu sisu on katse seadustada kolonialism. Minu arvates me ei aruta neid küsimusi Assambleel. Ma ei saa aru, kuidas see on seotud 16.peatüki teemaga ja ma palun nii teid kui kõiki teisi kolleege, suutkem ennast talitseda. Tänan. Sõna kohalt saab hr. Erm. Palun.

A.Erm: Aitäh. Lugupeetud assambleeliikmed, mina tuleks siiski selle probleemi juurde korraks tagasi, et kes siis on kommunist ja milline roll kommunistlikul parteil on olnud Eesti Ühiskonnas. Me mäletame väga hästi neid protsesse, mis peeti nende inimeste üle, kes olid teinud koostööd Saksa okupatsioonivõimudega ja kui karmilt kõiki neid karistati. Minu meelest ei tekiks meil probleemi praegu, kui me räägiksime, ütleme, Eesti Kommunistlikust Parteist, mis tegutses iseseisvas Eesti Vabariigis. Küsimus on teine.

Me räägime EKP-st kui organisatsioonist, mis tegelikult teostas okupatsioonivõimu Eesti Vabariigis. Ja siin ei saa lähtuda ainult sellest, et see oli iga inimese südametunnistuse vabadus. See ei olnud südametunnistuse vabaduse täitmine, see oli tegelikult võõrriigi võimu elluviimine. Ja sellest seisukohast lähtudes me peame siiski mingisuguse otsuse selle organisatsiooni suhtes langetama. Ma olen kaugel sellest, et süüdistada kõiki EKP liikmeid pahatahtlikkuses eesti rahva suhtes. Tõepoolest, süsteem oli selline, et mõnedel ametikohtadel pidi seal olema ja me olime osa tugevamad, osa nõrgemad, aga mis puutub siiski selle aparaadi ladvikusse, siis siin need argumendid enam ei kehti, et pidi olema. Ei pidanud olema. Ei pidanud olema Keskkomitees, ei pidanud olema aparaadi eesotsas, ei pidanud igal juhul trügima rajoonikomitee sekretäriks, võis elada ka teistmoodi. Tegemist oli ikkagi okupatsiooni teostava organisatsiooniga ja siit me peame lähtuma. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Sõna soovib pr.Lauristin.

M.Lauristin: Lugupeetud assambleeliikmed! Ma tahaksin tulla tagasi selle juurde, mis on meie roll. Ja mulle tundub, et me võib-olla praegu võtame endale liiga suured volitused, seda

ülesannet peaks täitma ilmselt riigikohus. Riigikogu ja muud organid, kelle tööle hakkamine sõltub sellest, kui hästi meie oma rolli täidame, s.o. kas põhiseadus saab valmis ja kas see vastu võetakse. Ma paneksin ette, et me asuksime otsustama. Ma saan aru, et hr. Jürgenson pakkus välja ka liigendatud küsimuse lahendamise. Mulle tundub, et me peaksime keskenduma käivitamismehhanismile, just esimestele valimistele. Riigikogus kokku tulles saab palju paremini lahendada mitmeid küsimusi. Me peame selle tee lahti tegema.

Juhataja: Suur tänu. Sõnasoovijaid rohkem ei ole. Me oleme lõpetanud läbirääkimised. Hr. Jürgenson kui toimkonna esimees taotles, et Assamblee võtaks vastu mitmeid põhimõttelisi otsuseid. Need küsimused saab jagada kolme gruppi. Esimene puudutab neid küsimusi, kas Assamblee soovib piirata mõnede kategooriate (depressiivorganite töötajad, EKP) valimisõigust, nende inimeste õigust töötada kõrgematel riiklikel ametikohtadel. Teisena tõi hr. Jürgenson meie ette küsimuse sellest, et meil on võimalik langetada otsus, kas tema poolt tõstatatud probleem - repressiivorganite ja EKP liikmete osalemisest poliitilises elus peaks olema reguleeritud 16.peatükis. Kas peab selle küsimuse andma otsustada rahvale või on võimalik, et seda küsimust otsustab Ülemnõukogu või Riigikogu.

Ja kolmandaks. Hr. Jürgenson leidis, et Assamblee peaks langetama otsuse, kas nimetatud probleemid leiavad lahenduse niinimetatud rakendusotsuses või põhiseaduse 16.peatükis? Ma palun, et hr. Jürgenson tuleks kõnepulti ja me proovime üheskoos alustada järjekorras kõigi nende küsimuste käsitlemist. mida taotleb vastav teematoimkond. Hr. Jürgenson, palun kõnepulti! Hr. Jürgenson, kas ma panin õigesti kirja need küsimused, mida vastav teematoimkond soovib täna Assambleele hääletamiseks esitada?

K.Jürgenson: Mitte päris. Ma seepärast sõnastaks need üle, kui tohib. §-s 164 püstitatud probleemi võib jagada neljaks. Me otsustasime eelmisel istungil, nagu te mäletate, et need küsimused vajavad käesolevas peatükis reglementeerimist ja siin võime eristada järgmisi põhimõttelisi otsuseid. Kõigepealt, kas repressiivorganite töötajate passiivset valimisõigust piirata ja kas see piiramisõigus selles peatükis sätestada, mitte sätestada

või esitada alternatiividena.

Teiseks.

Juhataja: Hr. Jürgenson, ma vabandan, et segan. Teeksime niimoodi, et hääletamisele paneme korraga ainult ühest küsimusest koosneva ettepaneku. Niisiis, esimene on: Kas repressiivorganite töötajate passiivset valimisõigust piirata? Jah. Ja edasi.

K.Jürgenson:

Edasi, kas piirata NLKP kõrgemate funktsionäride passiivset valimisõigust.

Kolmandaks. Kas piirata repressiivorganite töötajate õigust täita riiklikke, valitud ja nimetatud ametikohti?

Ning neljandaks. Kas piirata NLKP kõrgemate funktsionäride õigust täita riiklikke, valitud ja nimetatud ametikohti? Need neli alajaotust on võimalik põhimõtteliselt läbi hääletada. Lisaks ma juhin tähelepanu, et ühes alternatiivis, milles eriti arvamusi ei avaldatud, nimelt §-s 157, teine alternatiiv, oleks ka täna põhimõtteliselt võimalik hääletamine läbi viia. Nimelt väliseestlaste osalus.

Juhataja: Suur tänu. Aga käsi on püsti hr. Runnelil, see on protesti märk. Palun, kuulame hr. Runneli ära.

H.Runnel: Kallid kolleegid ja austatud juhataja! Ma protestin nii tähtsate küsimuste juures natuke minu merelest loksuvat või libiusevat protseduuri ja ma palun mitte täna nii jooksupalu seda hääletamist korraldada, sest nagu on näha sellest eelnõust, ei ole toimikond siiski üksmeelselt neid alternatiive osanud sõnastada, vaid see on toimikonna juhataja improvisatsioon praegu puldist ja ma ei pea seda päris õigeks, kuna eelmine kord me põhimõtteliselt hääletasime Assambleel, et see paragrahv on sees. Liigendatud hääletamine siin ei ole minu meelest korrektne.

Juhataja: Kas hr. Jürgenson soovib kommenteerida? Ei?

K.Jürgenson: Jah, ma usun, hr. Talve sai vist probleemist aru.

Juhataja: Suur tänu. Aitäh, hr. Jürgenson. Üks hetk, juhatus peab nõu, kuidas jätkata tööd.

Hr. Runnel, hr. Runnel!

Lugupeetud kolleegid, juhatus teeb sellise ettepaneku, et me võiksime esimesena hääletada, kas me leiame, et meil on võimalik täna läbi viia need hääletused, mille küsimused formuleeris teile vastava teematoimkonna esimees hr. Jürgenson. Niisiis küsimus sellest, kas meil on võimalik täna läbi viia hääletused nendes küsimustes, millised luges teile ette hr. Jürgenson. Kas on vajalik need küsimused hr. Jürgensoni poolt veel kord ette lugeda? Hr. Jürgenson, palun.

K. Jürgenson: Niisiis. Põhimõtteliselt võiks otsustada järgmist. Kas repressiivorganite töötajate passiivne valimisõiguse piirang käesolevas peatükis sätestada, mitte sätestada või esitada alternatiivina. Teiseks. Kas NLKP kõrgemate funktsionäride passiivne, passiivse valimisõiguse piirang käesolevas peatükis samuti sätestada, mitte sätestada või esitada alternatiivina?

Kolmandaks. Kas repressiivorganite töötajate keeldu täita riiklikke valitud ja niinimetatud ametikohti sätestada siin peatükis, mitte sätestada või esitada alternatiivina?

Ja neljandaks. Kas NLKP kõrgemate funktsionäride õigust piirata nende õigust täita riiklikke ja valitud ametikohti niinimetatud peatükis sätestada, mitte sätestada või esitada alternatiivina. Nelja erineva kategooria jaoks kolm põhimõttelist alternatiivi.

Juhataja: Niisiis, lugupeetud kolleegid, juhatus formuleerib teie jaoks küsimuse. Kas meil on võimalik täna läbi viia hääletus nendes neljas küsimuses, millised praegu luges teile ette teematoimkonna esimees hr. Jürgenson.

Kohaloleku kontroll, palun. Assamblee liikmeid on saalis 38. Niisiis on meile ette kantud 4 küsimust, millega me võiksime tööd jätkata. Seoses sellega, et osa assamblee liikmeid leiab, et ühel, teisel või kolmandal põhjusel ei ole võimalik nendes neljas küsimuses otsust langetada, paneb juhatus kõigepealt teie ette hääletamisele järgmise küsimuse.

Kes on selle poolt, et hääletada teile ettekantud neljas küsimuses täna? Jes on selle poolt, et viia läbi need hääletused, mida teile kandis ette hr. Jürgenson, täna? Hääletame, palun!

Lugupeetud kolleegid, 16 poolt- ja 18 vastuhäälega on assamblee vastu võtnud otsuse, et paraku me täna neid hääletusi läbi viia ei saa. Meil tuleb otsustada, kuidas me jätkame tööd, sest paratamatult selline tulemus kajastab ka mõningast hinnangut antud teematoimkonna töötulemusele.

Lugupeetud assamblee liikmed, mul on teile selline ettepanek. Teeksime 10 minutit vaheaega, juhatus korraldab sellel vaheajal istungi. Palun, me ei ole veel lõpetanud, ärge lahkuge saalist! Ja palun koosolekust osa võtma kõigi teematoimkondade juhte. Juhatus koosolek koos teematoimkondade juhtidega, teistele 10 minutit vaheaega. Me kohtume saalis taas kell 13.42.

Lugupeetud kolleegid, me leppisime kokku 10-minutilise vaheaja. See on lõppenud. Hr. Rumessen, vaheaeg lõppes ära. Kallid kolleegid, palun istuda oma kohtadele ja viime läbi kohaloleku kontrolli. Saalis on 17 assamblee liiget.

Lugupeetud kolleegid, meie meeled onlänud ärevile ja see on väha hea märk. See näitab, et me võtame oma tööd täie innuga ja vaimustudes, innustudes oma tööst, kaitseme kõiki oma tõesid, seda ongi vaja teha, kuid ilmselt on vajalik ka see, et me suudame uuesti objektiivselt ja rahulikult vaadata neid ülesandeid, mis on meie ees, hinnata seda suurt tööd, mis juba on tehtud ja osata viia see lõpule.

Juhatusel ongi sellel eesmärgil teile selline ettepanek. Esiteks. Täna istung lõpetada, teiseks, me jätkame assamblee tööga täiskogus, teatades sellest ajalehes ja raadios. Kolmandaks. Täna ja järgnevatel päevadel on tähtsaim see, mida peab tegema redaktsioonitoimkond, ja teiseks see, mida tuleb teha nn. 16. peatüki toimkonnal. Oleks soovitatav, et vaatamata sellele, et need kaks toimkonda peavad tingimata töötama, tööd tegema, oskaksid teematoimkonnad leida aja, kus neil on võimalik koguneda ja läbi vaadata need küsimused, mis nii kenasti süstematiseeritult on teie käes.

Selline on juhatuse otsus, mille me arutasime läbi koos teematoimkondade juhtidega. Selle otsuse vastu polnud keegi ei juhatusest ega teematoimkondade juhtidest.

Ennem kui me tänase istungi tähepoolest lõpetame, on võimalik sõna võtta kõigepealt pr. Liia Hännil, seejärel hr. Kalle Jürgensonil ja ka kõigil teistel teematoimkondade juhtidel. Palun teie kõigi tähelepanu! Kõigepealt saab sõna pr. Liia Hänni, et velli kord tuletada teile meelde seda, et ta töötab koos teiega, see on teil ehk juba meelest läinud, millal ja kus see töö algab. Pr. Liia Hänni, palun!

Hänni: Lugupeetud kollegid, ma tahaksin teile kõigepealt veidi rääkida sellest, kuidas kulges eilne redaktsioonitoimkonna ja ekspertide ühiskoosolek. Ekspertid alustasid sellega, et nad tegid teatavaks enda pretensioonid redaktsioonitoimkonnale ja ühtlasi ka assambleele. Nende esimene märkus seisnes selles, et me sellise ühise koostöö ajaks lõpetaksime vastastikuse terava kriitika, mis ilmselt ei soodusta ühist tööd ja me nõustusime sellega.

Teine märkus oli, et redaktsioonitoimkond senistel koosolekutel ei ole suutnud kohale tulla täies koosseisus ja ekspertidele tegi muret see, et meie kokkulepitud seisukohad võivad seetõttu hiljem saada kahtluse alla seatud redaktsioonitoimkonna liikmete poolt ja ka assamblee poolt ning nad soovisid, et meiepoolne esindus ühiskoosolekutel oleks sollidne. Meil on vaja ühiselt otsustada, kuidas saavutada, et redaktsioonitoimkond, kes seni ei ole suutnud alati täies koosseisus kohale tulla, seda

edaspidi suudaks. Ilmselt on ka vajalik, et teematoimkonnad saadaksid oma esindajad kõigile nendele ühiskooslekutele ja eriti nendele koosolekutele, kus arutatakse teematoimkondade peatükke. Hea oleks, kui nendel koosolekutel oleks esindatud kogu vastav teematoimkond. Täna.

Juhataja: Palun veel kord pr. Liia Hänni mikrofon sisse lülitada!

L.Hänni: Täna kella kaheks on kokku lepitud ühiskoosolek ekspertidega, kus tuleb kõne alla põhiseaduse eelnõu teine peatükk, mis puudutab põhiõigusi, vabadusi ja kohustusi. Nii et on palve II toimkonnale, tulla ruumi 111, et alustada seal koosarutelu. Kahjuks ei saa ma teile praegu öelda, kui kiiresti võib tänane töö sujuda, kas me jõuame täna lõpule teise peatükiga, vaevalt küll, sest ekspertidel pidi olema palju märkusi ja ka rahva hulgast on tulnud mitmeid ettepanekuid 2. peatüki suhtes. Ilmselt jätkub teise peatüki arutelu ka homme ja redaktsioonitoimkond peab töötama ka pühapäeval. Nii et homme õhtuks peaks olema selge, kas teine peatükk on lõpetatud ja, kui see on lõpetatud, siis jätkub töö 7. peatükiga, mis praegu on pooleli ja igaüks võib sealt nüüd järke pidada, millised peatükid tulevad edasi. Nii et me peame omavahel hoidma tihedat sidet ja mul on ettepanek, et meil võiks olla sidemeheks pr. Laido, nagu ta on siamaani olnud. Redaktsioonitoimkonna töögraafiku ma jätan temale ja toimkondade esimehed helistaksid pr. Laidole, kust nad saavad siis täpselt teada, millal tuleb ette nende teematoimkonna peatükk ja kus ning mis ajal toimub redaktsioonitoimkonna koosolek. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Juhataja loodab samuti, et edasi töötab redaktsioonitoimkond siiski koos kõigi toimkondade esindajatega, millisest kokkuleppest me seni päriselt kinni pidada pole suutnud. Redaktsioonitoimkond alustab tööd kell 14 ruumis 111 ja te kuulsite, et esimesena läheb tulle 2. peatükk, siis 7.

Hr. Jürgenson, teil on sõna. Palun.

K.Jürgenson: Aitäh. Ma palun nendel inimestel, kes võtavad osa 16. peatüki formeerimisest, jääda hetkeks siia. Me lepiksime täpsemalt kokku, kuna ja kuidas me edasi töötame, sest

meie töö sõltub ka redaktsioonitoimkonna töögraafikust. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu, Hr. Hallaste, palun!

I.Hallaste: Vastu tulles III teematoimkonna liikmete palavale soovile vaadata üle meie peatüki uus tekst, on III teematoimkonna koosolek kell 3 ruumis 111. Seal on nimelt kaks ruumi. Me valime selle ruumi, kus redaktsioonitoimkond ei istu. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Teiste teematoimkondade juhid sõna ei soovi. Vabandan. Hr. Rätsep, palun veel tähelepanu. Hr. Rätsep, palun.

J.Rätsep: Austatud kolleegid, kui ma ei oleks saalis VI toimkonna liikmetest üksi, siis ma teataks, et me peaks ka kokku tulema.

Juhataja: Nii. Nüüd sa oled seda endale teatanud ja toimkond asub tööle ühes isikus.

Lugupeetud kolleegid! Me ei saa öelda järgmist päeva, millal me täiskoguna koguneme siia saali. Ma loodan siiski, et meie neid vahepeelseid päevi saame kasutada selleks, et tõmmata kõvasti kopsud õhku täis, sest küllap järgmine assamblee istung on üks kõige ägedamatest, sest siis jõuame vast nii kaugele, et meie ees on projekti uus redaktsioon ja me otsustame, kas me saame hakata oma tööd tegelikult lõpetama. Kõigile häid puhkepäevi. Me teatame raadios, lehes, millal on täiskogu järgmine istung. Täna teid. Kohtumiseni!